

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Divi Thomae Aqvinatis Doctoris Angelici Opera Omnia

Summa diligentia ad exemplar Romanæ Impreßionis restituta

Complectens Quæstiones, Qvæ Dispvatæ Dicvntvr, & Quæstiones
Quodlibetales, siue Placitorum eiusdem S. Thomæ

Thomas <von Aquin, Heiliger>

Venetiis, 1593

Vtrum diffinitio virtutis quam ponit Augustinus. sit conueniens.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-72780](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-72780)

fuerit operari, precedere inquisitione de operatione sicut pater de eo, qui vult considerare nondum habens scientiam habitum, & qui vult secundum virtutem agere habitu virtutis carere. Vnde Phil. dicit in 3. Ethic. qd repentina sunt ab habitu. Tertio vt delectabiliter perfecta operatio compleatur, quod quidem fit per habitum. Qui cum sit per modum cuiusdam naturae, operationem sibi propria quasi naturalem reddit, & per consequens delectabilem. Nam conuenientia est delectationis causa. Vnde Philo. in 2. Ethic. ponit signum habitus, delectationem in opere existentem.

AD PRIMUM ergo dicendum, quod sicut potestas & virtus accipitur dupliciter. Vno modo, materialiter, prout dicimus id, quod possumus, esse nostram potentiam, & sic Aug. bonum vsum liberi arbitrii dicit esse virtutem. Alio modo, essentialiter, & sic neque potentia, neque virtus est actus.

AD SECUNDUM dicendum, quod mereri dupliciter accipitur. Vno modo proprie, & sic nihil aliud est, quam facere aliquam actionem, vnde aliquis sibi iuste acquirit mercedem. Alio modo improprie, & sic quilibet conditio quae facit hominem aliquo modo dignum meritum dicitur, vt si dicamus quod species Praemi meriti imperium, quia digna imperio fuit, praemium ergo cum merito debeat, debetur quodammodo & qualitati habituali, per quam aliquis redditur idoneus ad praemium, & sic debetur paruulis baptizatis: & iterum debetur merito actuali, & sic non debetur virtuti: sed actui virtutis. Et tamen etiam paruulis quodammodo redditur ratione meriti actualis, in quantum ex merito Christi sacramentum efficaciam habet, quo regenerantur ad vitam.

AD TERTIUM dicendum, quod Aug. dicit, virtutes esse maxima bona, non simpliciter, sed in genere: sicut & ignis dicitur subtilissimum corpus, vnde non sequitur quod nihil sit in nobis ipsis virtutibus melius: sed quod sine de numero eorum, quae sunt maxima bona secundum genus suum.

AD QUARTUM dicendum, quod sicut in vita est perfectio habitualis, quae est virtus, & perfectio actualis, quae est virtutis actus, ita et in ipsa patria felicitas est perfectio actualis, procedens ex aliquo habitu conformato. vnde etiam Philo. in 1. Ethic. dicit, quod felicitas est operatio secundum virtutem perfectam.

AD QUINTUM dicendum, quod actus vitiosus directe tollit actum virtutis per modum contrarietatis, ipsum vero virtutis habitum tollit per accidens, in quantum separatur a causa virtutis infusa. scilicet a Deo, vnde illa. 34. Peccata vestra diuiserunt inter vos & Deum vestrum. & propter hoc virtutes acquisitae, per vnum actum vitiosum non tolluntur.

AD SEXTUM dicendum, quod illa definitio Philosophi potest dupliciter intelligi. Vno modo materialiter, vt per virtutem intelligamus id in quod virtus potest, quod est vltimum inter ea in quae potentia potest: sicut virtus eius qui potest ferre centum libras est in eo in quantum potest ferre centum libras, non in quantum ferre potest sexaginta. Alio modo, potest intelligi essentialiter. Et sic est vltimum potentiae, quia designat potentiae complementum: siue id per quod potentia completur, sit aliud a potentia, siue non.

AD SEPTIMUM dicendum, quod non est similis ratio de potentis sensitiuis & rationabilibus, vt dictum est.

AD OCTAVUM dicendum, quod dispositio ad aliquid dicitur id, per quod aliquid mouetur in illud consequendam. Motus autem habet quosque terminum in eodem genere, sicut motus alterationis est qualitas, vnde di-

positio ad hunc terminum semper est eiusdem generis cum termino. Quandoque vero habet terminum alterius generis, sicut alterationis terminus est forma substantialis. & sic dispositio non est semper eiusdem generis cum eo ad quod disponit, sicut calor est dispositio ad formam substantialem ignis.

AD NONUM dicendum, quod dispositio dicitur tribus modis. Vno modo, per quam materia disponitur ad formam receptionem, sicut calor est dispositio ad formam ignis. Alio modo, per quam aliquod agens disponitur ad agendum, sicut velocitas est dispositio ad cursum. Tertio modo dispositio dicitur ipsa ordinatio aliquorum ad invicem. & hoc modo dispositio ab Aug. sumitur. Dispositio vero contra habitum diuiditur primo modo. Ipsa vero virtus, dispositio est secundo modo.

AD X dicendum, quod nulla res est adeo stabilis, quae non statim ex se deficiat sua causa deficiente, unde non est mirum, si deficiente coniunctione ad Deum per peccatum mortale deficiat virtus infusa. Nec hoc repugnat suae immobilitati, quae inrelligi non potest, nisi sua causa manente.

AD XI dicendum, quod ad utrasque operationes habitu indigemus, ad naturales quidem tribus rationibus superius positis: ad meritorias autem in superius naturalis potentia eleuetur ad id, quod est supra naturam ex habitu infuso. Nec hoc remouetur ex hoc, quod Deus in nobis operatur, quia ita agit in nobis, quod & nos agimus. vnde habitu indigemus, quo sufficienter agere possimus.

AD XII dicendum, quod omnis forma recipitur in suo supposito secundum modum recipientis. proprietates autem rationalis potentiae est ut in opposita possit, & ut sit domina sui actus, unde nunquam per formam habituales receptam cogitur potentia rationalis ad similitudinem agendum: sed potest agere uel non agere.

AD XIII dicendum, quod illa quae in sola electione consistunt facile est quod qualitercumque firmiter: sed quod debito modo fiant, scilicet expedite firmiter & delectabiliter, hoc non est facile. vnde ad hoc habitibus virtutum indigemus.

AD XIV dicendum, quod omnes motus animalium, vel hominum qui de nouo incipiunt, sunt ab aliquo mouente moto, & dependent ab aliquo priori actu existente. & sic habitus de se actum non elicit, nisi ab aliquo agente excitatus.

AD XV dicendum, quod virtus est medium inter passionem, non quasi aliqua passio media: sed actio, quae in passionibus medium constituit.

ARTICVLVS II.

Vtrum definitio virtutis, quam Augustinus ponit sit conueniens.

SECUNDO quaeritur, utrum definitio virtutis quam August. ponit, sit conueniens, scilicet virtus est bona qualitas mentis, quae recte uiuitur, quae nemo male uiuitur, quam Deus in nobis, sine nobis operatur. & uidetur, quod sit inconueniens. Virtus enim est bonitas quaedam. Si ergo ipsa est bona, aut ergo sua bonitate, aut alia, si alia, procederet in infinitum: si seipsa, ergo uirtus est bonitas prima, quae sola bonitas prima est bona per seipsam.

¶ 2 Præter. Illud quod est commune omni enti, non debet poni in definitione alicuius: sed bonum, quod conuertitur cum ente, est commune omni enti. ergo non debet poni in definitione uirtutis.

¶ 3 Præter.

In corp. 20.

1. par. q. 55. art. 4. 1. Sent. dist. 18. in princ. referretur ex August.

¶ 3 Præ. Sicut bonum est in moralibus, ita & in naturalibus: sed bonum & malum in naturalibus non diuersificant speciem. ergo nec in definitione virtutis debet poni bona, quasi differentia specifica ipsius virtutis.

¶ 4 Præ. Differentia non includitur in ratione generis: sed bonum includitur in ratione qualitatis, sicut & ens. ergo non debet addi in definitione virtutis, ut dicatur. Virtus est bona qualitas mentis &c.

¶ 5 Præ. Malum & bonum sunt opposita: sed malum non constituit aliquam speciem, cum sit privatio. ergo nec bonum. ergo non debet poni in definitione virtutis tamquam differentia constitutiva.

¶ 6 Præ. Bonum est in plus quam qualitas. ergo per bonum non differt una qualitas ab alia. ergo non debet poni in definitione virtutis bonum, sicut differentia qualitatis vel virtutis.

¶ 7 Præ. Ex duobus actibus nihil fit: sed bonum importat actum quendam, & qualitas similiter. ergo male dicitur, quod virtus sit bona qualitas.

¶ 8 Præ. Quod prædicatur in abstracto, non prædicatur in concreto, sicut albedo est color, non tamen colorata: sed bonitas prædicatur de virtute in abstracto. ergo non prædicatur in concreto. ergo non bene dicitur, virtus est bona qualitas.

¶ 9 Præ. Nulla dicitur prædicatur in abstracto de speciem. unde dicit Auicenna, quod homo non est rationalitas, sed rationale: sed virtus est bonitas. ergo bonitas non est differentia virtutis. ergo non bene dicitur, virtus est bona qualitas.

¶ 10 Præ. Malum moris idem est quod vitium. ergo bonum moris idem est quod virtus. ergo bonum non debet poni in definitione virtutis, quia sic idem definiret seipsum.

¶ 11 Præ. Mens ad intellectum pertinet: sed virtus magis respicit affectum. ergo male dicitur, quod virtus sit bona qualitas mentis.

¶ 12 Præ. Secundum Augustinum, mens nominat superiorem partem animæ: sed aliqua virtutes sunt in inferioribus potentijs. ergo male ponitur in definitione virtutis, bona qualitas mentis.

¶ 13 Præ. Subiectum virtutis nominat potentiam, non essentiam, sed mens videtur nominare essentiam animæ, quia dicit Augustinus quod in mente est intelligentia, memoria & voluntas. ergo non debet poni mens in definitione virtutis.

¶ 14 Præ. Illud quod est proprium speciei, non debet poni in definitione generis: sed rectitudo est proprium iustitiæ. ergo non debet poni rectitudo in definitione virtutis, ut dicatur bona qualitas mentis, qua recte viuunt.

¶ 15 Præ. Viuere inuentibus est esse. sed virtus non perficit ad esse, sed ad opera. ergo male dicitur, qua recte viuunt.

¶ 16 Præ. Quicumque superbit de aliqua re, male utitur ea: sed de virtutibus aliquis superbit. ergo virtutibus aliquis male utitur.

¶ 17 Præ. Augustinus in libro de Libero Arbitrio dicit, quod solum maximis bonis nullus male utitur: sed virtus non est de maximis bonis, quia maxima bona sunt quæ propter se appetuntur, quod non conuenit virtutibus, cum propter aliud appetantur, quia propter felicitatem. ergo male ponitur, qua nullus male utitur.

¶ 18 Præ. Ab eodem aliquid generatur & nutritur & augetur: sed virtus per actus nostros nutritur & augetur, quia diminutio cupiditatis est augmentum charitatis. ergo per actus nostros virtus generatur. ex-

go male ponitur in definitione, quam Deus in nobis, sine nobis operatur.

¶ 19 Præ. Remouens prohibens ponitur mouens & causa: sed liberum arbitrium est quoddammodo remouens prohibens virtutis. ergo est quoddammodo causa. ergo non bene ponitur, quod sine nobis Deus virtutem operetur.

¶ 20 Præ. Augustinus dicit. Qui creauit te sine te, iustificabit te, sine te. ergo &c.

¶ 21 Præ. Ista definitio conuenit gratiæ, ut videtur, sed virtus & gratia non sunt vnum & idem. ergo non bene definitur per hanc definitionem virtus.

RESPON. Dicendum, quod ista definitio conuenit definitionem virtutis, etiam si vltima particula omittatur & conuenit omni virtuti humane. sicut dictum est. Virtus perficit potentiam in comparisonem ad actum perfectum: Actus autem perfectus est finis potentie vel operantis. unde virtus facit potentiam bonam & operantem, ut prius dictum est. & ideo in definitione virtutis aliquid ponitur, quod pertinet ad perfectionem actus, & aliquid quod pertinet ad perfectionem potentie vel operantis. Ad perfectionem autem actus duo requiruntur. Quiritur autem quod actus sit rectus, & quod habitus non possit esse principium contrarij actus. Illud enim, quod est principium boni & mali, non potest esse quantum est de se, principium perfectum boni actus, quia est perfectio potentie. Operatio ergo, quæ sit principium actus boni, quod nullo modo mali. propter quod Philosophus dicit in 6. Ethic. quod operatio, quæ potest esse vera & falsa non est virtus, sed habitus, quæ non est nisi de vero. Primum designatur in hoc quod dicitur, qua recte viuunt. Secundum in hoc quod dicitur, quia nemo male utitur. Ad hoc uterque additur subiectum bonum tria sunt ibi consideranda, subiectum ipsum, & hoc determinatur cum dicitur, mentis, quia virtus humana non potest esse nisi in intellectu, inquantum est homo. perfectio vero intellectus designatur in hoc quod dicitur bona, quod dicitur secundum ordinem ad finem. Modus autem dandi designatur in hoc quod dicitur qualitas, quia virtus non inest per modum passionis: sed per modum habitus, ut supra dictum est. hæc autem omnia conueniunt tamen virtuti morali quam intellectuali, quæ Theologica, quam acquisitiua, quam initialia. Hoc vero quod Augustinus addit, quam in nobis sine nobis Deus operatur, conuenit solum virtuti initiali.

AD PRIMUM ergo dicendum, quod accidentia non dicuntur entia, quia substantia, sed quia aliqua eis inest virtus non dicitur bona, quod ipsa sit bona, sed aliquid est bonum, unde non oportet quod virtus bona alia bonitate, quasi informetur alia bonitate.

AD SECUNDUM dicendum, quod bonum quod conuenit virtuti cum ente non ponitur hic in definitione virtutis, sed bonum quod determinatur ad actum moralem.

AD TERTIUM dicendum, quod actiones diuersificantur secundum formam agentis, ut calefacere & intelligere bonum autem & malum sunt quasi forma, & actum voluntatis, quia semper agens imprimatur in suam in patientem, & mouens in motum. & ideo operationes morales quorum principium est voluntas diuersificantur specie, secundum bonum & malum, principium autem naturalium operationum non est finis: sed forma. & ideo non diuersificantur in naturalibus operationibus secundum bonum & malum: sed in moralibus operationibus.

AD QUARTUM dicendum, quod bonitas moralis non dicitur in intellectu qualitatatis, & ideo non est ad

Lib. 5. Meta. cap. 6.

12. de Tri. c. 3. 4. & 12. to mo 3.

Li. de Spiritu. & An. c. 6. tom 3.

AD QUINTVM dicendum, q̄ malum non cōstituit speciem, ratione privationis: sed rōne eius q̄ privationi subalternatur, quia non cōparatur secum rōnē boni. & ex hoc habet quod constituit speciem.

AD SEXTVM dicendum, q̄ obiecto illa procedit de bono naturā, non de bono moris, quod ponitur in definitione virtutis.

AD SEPTIMVM dicendum, q̄ bonitas nō importat aliam bonitatem, quā ipsam virtutem, ut ex dictis patet. Ipsa. n. virtus per essentiam suam est qualitas. vnde manifestum est, quod bona & qualitas nō dicuntur diversos actus: sed vnum.

AD OCTAVVM dicendum, q̄ istud fallit in transcendentibus, quae circumveniunt omne ens. Nam essentia est ens, & bonitas bona. & unitas vna. Nō autem sic potest dici albedo alba. Cuius ratio est, quia quicquid cadit in intellectu, oportet q̄ cadat sub ratione entis, & per consequens sub rōne boni & unitis. vnde essentia & bonitas & unitas non possunt intelligi, nisi intelligantur sub rōne boni & unitis & entis. pp hoc potest dici, bonitas bona. & unitas vna.

Aditio venerandi sacre Theologie professoris patris fratris Vincentij de Castro nouo ordinis predicatorum.

AD NONVM dicendum, quod differentia sicut & genus predicatur essentialiter de specie, & non denominatiue. & ideo si species sit quid subsistens & compositum non predicatur de ea differentia in abstracto: sed in concreto. Nam in subsistentijs compositis nomina concreta, quae compositum significant proprie in predicamento esse dicuntur, sicut species vel genera, ut homo vel animal. & ideo oportet si differentia debeat de tali specie essentialiter predicari, quod significetur in concreto, quia aliter non diceret totum esse species: sed si species sit forma simplex, sicut accidentia in quibus nomina concretive dicta non ponuntur in predicamento sicut species vel genera, ut album & nigrum nisi per reductionem: sed solum fm q̄ in abstracto significatur, ut albedo, musica, iustitia, & vniuersaliter virtus, predicatur de ea tam genus quam differentia in abstracto. vnde sicut virtus est essentialiter qualitas, ita essentialiter bonitas rationis seu moralis.

AD 10. dicendum, quod bonum moris dicitur de actu bono, & habitu, & obiecto bono bonitate moris, similiter & malum moris dicitur de actu malo quod est peccatum, & de habitu malo quod est vitium. vnde virtus est quae bonum facit habitum, & opus eius reddit bonum bonitate moris. similiter vitium est, quod malum facit habitum, & opus eius reddit malum malitia moris. Nō est ergo malum moris idem quod vitium, cū vitium dicat habitum, malū vero moris dicatur de habitu & de actu & de obiecto: & pariter bonum moris non est idem quod virtus: cum bonum moris etiam dicatur de actu. Nam in ipsa virtute tria possumus considerare. Primum est id, quod essentia virtutis dicitur importat. & sic virtus importat quādam dispositionem, qua aliquid bene & continenter disponitur, secundum modum suae naturae. Vnde Philo. dicit in 7. Phyl. q̄ virtus est dispositio perfecti ad optimum, dico autem perfecti quod est dispositio secundum naturam. & hoc modo virtuti opponitur vitium, qd̄ importat dispositionē, qua aliquid disponitur contra id, quod cōuenit naturae, vnde Aug. dicit in 3. de lib. arb. Quod perfectioni naturae deesse prospexit, id voca vitium, quia vitium vniuersumque

A rei esse videtur ex eo, quod non sit disposita, secundum quod conuenit suae naturae. Secundum est id, quod eius essentiam consequitur, quod ipsa virtus ex cōsequenti importat. & sic virtus importat quādam bonitatem, quae bonum facit habentem. Nā bonitas vniuersumque rei consistit in hoc, quod conuenienter se habet secundum modum debitū suae naturae, quod facit virtus, ut dictum est. & sic virtuti opponitur malitia. Tertium est id, ad quod virtus ordinatur, videlicet actus bonus. Nam virtus ordinatur ad actum bonum, qui est actus debitus & ordinatus secundum rationem, unde virtus est perfectio potentiae in ordine ad actum, & non solum bonum facit habentem, sed & opus eius reddit bonū, & hoc modo virtuti opponitur peccatum, quod proprie nominat actum inordinatum. Ex quibus patet quod habitus vitiosus, & malitia, & peccatum possunt dici malum moris. Et sic etiam omnis virtus est quoddam bonum moris, & nō econuerso.

AD XI. dicendum, q̄ mens hic accipitur secundū q̄ importat potentias rationales, unde comprehendit sub se intellectum & affectum. uoluntas enim est potentia rationalis per essentiam, uirtutes autē possent esse non solum in affectu, sed etiam in intellectu. uirtutes enim intellectuales faciunt facultatem bene operandi, licet non faciant bonum usum talis facultatis, uirtutes uero morales & aliae uirtutes simpliciter, quae respiciunt affectum cum facultate bene operandi, faciunt etiam usum bonum inquantū faciunt, ut quis recte & bene tali facultate utatur. sicut iustitia facit non solum quod homo sit promptus ad iusta operandum: sed etiam facit ut iuste operetur: Grammatica autem facit facultatem recte, & congrue loquendi, non tamen facit ut homo semper congrue loquatur, quia potest grammaticus barbarizare, aut solecismū facere. Ex quibus patet quod uirtus respicit tam potentiam appetitiuam, quā intellectiuam, quae sub mente continentur.

AD XII. dicendum, q̄ mens nominat illud genus potentiae, q̄ est principium illorum actuum quorū homo est dominus, q̄ proprie dicitur humani, huiusmodi autem potentiae sunt ratio seu uoluntas. q̄ sunt principium primum mouens & imperans actū, cuius homo est dominus, & dicuntur rationales per essentiam. Irascibilis autē & concupiscibilis in quantum participant rationē sunt principium humani actus tāquam mouens motū, mouentur. n. ab appetitu superiori inquantū ei obediunt. Et hoc modo fm quod participant rationē, & sunt aptae naturae rationi obedire, possunt esse subiectū uirtutis humanae. Ex quo patet q̄ ratio & uoluntas sunt primum principium actus humani tāquam mouens & imperans: appetitus autē sensitiuus est principium fm, tamquam mouens motū, & huiusmodi potentiae quae importatur per mentem, possunt esse subiectum uirtutis. Item mens importat potentiam rationalem per essentiam, uel per participationē. Irascibilis autem & concupiscibilis sunt potentiae rationales per participationem, & ob hoc possunt esse subiectum uirtutis inquantum participant mentem.

AD XIII. dicendum, quod mens dicit id quod est altissimum in uirtute animae, unde cum secundum id quod est altissimum in nobis diuina imago in nobis inueniatur, oportet dicere, quod imago non pertinet ad animam fm essentiam, sed solum secundum mentem, prout nominat altissimam potentiam eius. Et sic prout in ea est imago, nominat mens.

mens potentiam animæ, & non essentiam, unde cōprehendit mens illas potentias quæ in suis actibus a materia & a cōditionibus materiæ recedunt. In mente autē sunt intelligentia, uoluntas, & memoria, nō sicut accidētia in subiecto, sed sicut partes in toto.

Ad XIII dicendum, q̄ duplex est rectitudo: quædam est specialis, quæ constituitur solum circa res exteriores, quæ in usum hominis ueniunt, quæ sunt propria materia iustitiæ, & talis rectitudo est propria iustitiæ, nec ponit in definitione uirtutis. Quædam uero est rectitudo generalis, quæ importat ordinem ad finem debitum, & ad legem diuinam, quæ est regula uoluntatis humanæ, & talis est communis omni uirtuti, & in definitione uirtutis ponitur.

Ad XV dicendum, quod uiuere dupliciter sumitur. Vno modo, pro esse uiuentis, & sic pertinet ad essentiam animæ, quæ est uiuentibus essendi principium, unde Phil. in 2. de Anima dicit, q̄ uiuere uiuentibus est esse, unde hoc modo sumptum nō ponitur in definitione uirtutis. Alio modo, capitur per operationem uiuentis, secundum quod intelligere & sentire est quoddam uiuere: unde operatio quæ est homini maxime delectabilis, & circa quam præcipue uersatur, dicitur uita ipsius: unde Philo. in 1. Meta. dicit, quod hominū genus arte & rationibus uiuit, id est operatur, & hoc modo uiuere ponitur in definitione uirtutis, quia uirtute homo recte uiuit, in quantum per eam ipse recte operatur.

Ad XVI dicendum, quod male uti uirtute, potest intelligi dupliciter. Vno modo, sicut obiecto, & sic aliquis potest male uti uirtute, puta, cum male sentit de uirtute, uel cum odit eam, uel superbit de ea. Alio modo, tāquam principio elicitiuo mali usus, ita quod sit malus actus elicitus a uirtute, & hoc modo nullus potest male uti uirtute. Est enim uirtus habitus semper inclinās ad bonum, quia omnis uirtus facit facultatem bene operandi, & quædam uirtus cum facultate bene operandi faciunt etiam usum bonum, in quantum faciūt ut quis recte facultate utatur, cuiusmodi sunt uirtutes, quæ respiciunt potentiam appetitiuam, sicut iustitia non solum facit quod homo sit promptus uoluntatis ad iusta operandum, sed etiam facit ut iuste operetur.

Ad XVII dicendum, q̄ solum maxima bona sunt, quibus nullus male utitur tāquam obiectis, cum talia sint pp se appetibilia, & a nullo possunt odiri. uirtutibus autem quæ non sunt maxima bona, potest quis male uti tāquam obiecto, ut supra dictū est: sed nō potest eis male uti tāquam principio elicitiuo. Non aut oportet, q̄ illud quo quis nō potest male uti tāquam principio elicitiuo mali usus, sit maximum bonum. Potest etiam dici s̄m Aug. ibidem, quod uirtus inter maxima bona computatur, in quantum per eam homo ad summum bonum ordinatur quod est Deus, & propter hoc nullus uirtute male utitur.

Ad XVIII dicendum, q̄ sicut uirtutes acquisite augentur & nutriuntur ex actibus per quos causantur, ita uirtutes infuse augentur per actionem Dei a quo causantur. Actus aut nostri comparantur ad augmentum charitatis & uirtutum infusarum, ut disponentes: sicut ad charitatē a principio obtinendā homo faciens quod in se est, p̄parat & disponit se ut a Deo recipiat charitatē: uirtutes aut actus nostri possunt esse meritorij respectu augmenti charitatis, quia p̄supponunt charitatem quæ est principium merendi. Sed nullus potest mereri, q̄ principio obtineat charitatē, quia meritum sine charitate esse non po-

rest. Ex quibus patet, q̄ charitas & alia uirtutes infuse non augentur actiue ex actibus, sed tñ dispositione & meritorie: actiue aut augentur per actionem Dei charitatem quā prius infudit, perficit & conseruat.

Ad XIX dicendum est, q̄ prohibens uirtutem peccatum: liberū autem arbitriū sine actione Dei nō est per se sufficiens ad remouendū peccatum, quia solus Deus est, q̄ effectiue delerit iniquitates, & dimittit peccata. Quamcūq; ē dispositio, & uel preparationē seu conatum liberi arbitrii præcedens charitatē, præuenit Spiritus sanctus mouens misericorditer hominis, uel plus, uel minus secundum suam uoluntatem. Remissio enim peccati non fit sine gratia. Unde ad Rom. 3. Iustificati gratis per gratiam.

Ad XX dicendum est, q̄ uirtus infusa causatur nobis a Deo sine nobis agentibus, non tamen sine nobis consentientibus, & sic Deus nō iustificat sine nobis consentientibus, quia per motum liberi arbitrii dum iustificamur, Dei iustitiā cōsentimus. Ille tamen motus non est causa gratiæ formæ iustificantis, sed eius effectus: unde tota operatio pertinet ad gratiam, & ad Deum, qui iustificatio effectiue infundit gratiam. Illa uero quæ per nos aguntur, quorum nos sumus causa, ipse Deus facit in nobis non sine nobis agentibus. Ipse enim operatur in omni uoluntate & in omni natura.

Ad XXI dicendum, q̄ definitio uirtutis intellecta non conuenit gratiæ. Nam gratia per se speciei qualitatis reducitur: nec tñ est habitus, nec uirtus, quia non immediate ordinatur ad operationem, sed est uelut habitudo quædam, quæ dat quoddam esse spirituale & diuinum ipsi animæ, & p̄supponitur uirtutibus infusis sicut eam principium & radix, & se habet ad essentiam animæ, sicut uirtutes ad corpus, & ideo dicit Chrysostomus, q̄ uirtus inter uirtutes, nec inter alias qualitates, quæ philosophi enumerauerunt, quia non cognoscuntur illa accidentia animæ, quæ ordinantur ad operationem humanam proportionatos. uirtus ergo diuina non est habitus gratiæ uero non est habitus, sed quædam supernaturalis participatio diuine nature s̄m quam, Diuine efficiuntur consortes nature p̄ 1. Pet. 2. s̄m cuius acceptionem dicimur regnare in filios Dei. unde sicut lumen naturale rationis radix & principium uirtutis acquisite, ita ipsius lumen gratiæ, qd est participatio diuine nature, est essentia animæ per modum cuiusdam habitus existens, est principium & radix uirtutis infuse. uirtus est bona qualitas quæ bonum facit habentem hanc bonitatem quam uirtus conferit habentem illam bonitatem perfectionis in cōparatione ad operationem: uirtus est immediatū principium: sed bonitas quam gratia conferit aīz, est bonitas perfectionis in cōparatione, non ad operationem immediate, sed ad quoddam spirituale, & diuinū esse, s̄m q̄ quoddam modo gratia habentes Deiformes constituunt, pp qd s̄m illi, Deo grati dñr, unde bonum positū in definitione uirtutis d̄r s̄m conuenientia ad aliquam operationem existentem, essentialē, uel participatā tale autem principium talis bonitatis in homine. Mēs ē in definitione uirtutis posita dicit potentiam aīz, quæ est liberum uirtutis, potentia aut in definitione gratiæ importat essentiam aīz, quæ est ipsius gratiæ habitudo. Itē uiuere positum in definitione uirtutis importat operationem, cuius ipsa uirtus est immediatū principium.

Ch. 97. to. 2.

In solatio preced.

cipium: vivere autē secundum q̄ attribuitur gratiē, importat quoddā esse diuinum, cuius est immediatum principium, & non dicit operationem ad quā non ordinatur nisi mediante virtute. Item, virtus dī dispositio perfecti ad optimum, inquantum perficit potētiam in ordine ad operationem, per quam res suum finē consequitur. Sic autē gratia non est dispositio perfecti ad optimū, tum, quia non primo perficit potētiam, sed essentiam: tum, quia non respicit operationem sicut effectum proximum, sed potius esse quoddam diuinum, quod animā confert. Ex quibus patet quōd definitio virtutis gratiā nō conuenit. Et sic est finis additionis vt supra.

ARTICVLVS III.

Vtrum potentia animæ possit esse virtutis subiectum.

TERTIO queritur, utrum potētia animæ possit esse virtutis subiectū. Et videtur quōd non: quia secundum Aug. virtus est qua recte vivitur. Vivere autem non est secundum potentiam animæ, sed secundum essentiam. ergo potentia animæ non est virtutis subiectum.

¶ 1 Præ. Nobilior est esse gratiæ quam naturæ. esse autem naturæ est per essentiam animæ, quæ est nobilior suis potētibus, vt pote earum principium. ergo esse gratiæ quod est per virtutes non est per potētias. Et sic potentia non est virtutis subiectum.

¶ 2 Præ. Accidens subiectum esse non potest: sed potentia animæ est de genere accidentium. potentia enim & impotentia naturalis perinēt ad secundam speciem qualitatis. ergo potentia animæ non potest esse virtutis subiectum.

¶ 3 Præ. Si aliqua potentia animæ est virtutis subiectum & quælibet, cum quælibet potentia animæ uirtus impugnetur, contra quæ virtutes ordinantur: sed non quælibet potentia animæ potest esse uirtutis subiectum, ut post patebit. ergo uirtutis subiectū potentia esse non potest.

¶ 4 Præ. Principia actiua in naturis aliorum agentium subiecta nō sunt, ut calor & frigus: sed potētiae animæ sunt quædam actiua principia. sunt enim principia operationum animæ. ergo aliorum accidentium subiecta esse non possunt.

¶ 5 Præ. Anima subiectum est potētiae. Si ergo potētia subiectum est alterius accidentis, pari ratione illud accidens erit subiectum alterius accidentis: & ita ibitur in infinitum, quod est inconueniens. Non ergo potentia animæ est subiectum uirtutis.

¶ 6 Præ. In lib. 1. Post. dī q̄ qualitas non est qualitas: sed potētia aīa q̄dā qualitas est in secūda specie qualitatis: uirtus autē in prima specie qualitatis est. ergo potētia animæ non potest esse subiectū uirtutis.

SED CONTRA, Cuius est actio, eius est principium actionis: sed actiones uirtutum sunt potentiarum animæ. ergo & ipsæ uirtutes.

¶ 7 Præ. Phil. dicit in 1. Eth. q̄ uirtutes intelligibiles sunt rōnales p̄ essentiam, uirtutes autē morales sunt rōnales per participationē: sed rationale per essentiam & p̄ participationē nominat quāsdā aīa potētias. ergo potētiae animæ sunt subiecta uirtutum.

RESPON. Dicendum, q̄ subiectū tripliciter cōparat ad accidens, uno modo sicut præbens ei sustētamentū. Nam accidens per se non subsistit, suscitatur uero p̄ subiectū. Alio modo, sicut potētia ad actū. Nā subiectum accidenti subieitur, sicut quædā potētia actui. vnde & accidens forma dicitur. Tertio modo, sicut cā ad effectum. Nam principia subiecti sunt principia p̄ se accidentis. Quantū igitur ad pri-

A mūm, unum accidens alterius subiectum esse non potest. Nam cum nullum accidens per se subsistat, nō potest alteri sustentamentum præbere, nisi fortasse dicatur q̄ inquantum est a subiecto sustentatū, aliud accidens sustentat: sed quantum ad alia duo unum accidens se habet ad aliud per modum subiecti. Nam unum accidens est in potētia ad alterum, sicut diaphanum ad lucē, & superficies ad colorē. Vnum ē accidens potest esse causa alterius, ut humor saporis. & p̄ hunc modū dī unum accidens alterius accidentis esse subiectū, non q̄ unum accidens possit alteri accidenti sustentamentū præbere: sed quia subiectum est receptiuum unius accidentis altero mediante. & per hunc modū dī potētia animæ esse habitus subiectum. Nam habitus ad potētiam animæ comparatur, ut actus ad potētiam, cum potētia sit indereterminata quātum est de se, & per habitum determinetur ad hoc vel illud. Ex principijs etiam potentiarum habitus acquisiti causantur. Sic ergo dicendum est potētias esse uirtutum subiecta: quia uirtus animæ inest, potētia mediante.

B AD PRIMVM ergo dicendum, quōd uiuere in definitione uirtutis positum ad actionem pertinet, ut supra dictum est.

AD SECUNDVM dicendum, quōd esse spirituale nō per uirtutes est: sed per gratiam. Nam gratia est principium spiritualiter essendi, uirtus uero spiritualiter operandi.

AD TERTIVM dicendum, quōd potentia non est per se subiectum: sed inquantum est per animam sustentata.

AD QUARTVM dicendum, quōd nunc loquimur de uirtutibus humanis. & ideo illæ potētiae quæ nullo modo possunt esse humanæ, ad quas nullo modo se extendit imperium rationis. sicut sunt uires animæ vegetabilis, non possunt esse subiecta uirtutum. Omnis autem impugnatio quæ ex his uiribus prouenit, sit mediante appetitu sensitiuo, ad quem peringit imperium rationis, ut possit dici humanus, & uirtutis humanæ subiectum.

AD QUINTVM dicendum, quōd inter potētias animæ nō sunt actiue nisi intellectus agens, & uires animæ vegetabilis, quæ non sunt aliquorum habituum subiecta. Aliæ autem potētiae animæ sunt passivæ: principia tamen actionum animæ existentes secundum quōd sunt motæ a suis actiuis.

AD SEXTVM dicendum, quōd non oportet in infinitū abire: quia peruenietur ad aliquod accidens, quod nō est in potētia respectu alterius accidentis.

AD SEPTIMVM dicendum, q̄ qualitas non dī esse qualitas, ita q̄ p̄ se sit qualitas qualitatis subiectum, quod in proposito nō accidit, ut supra dictum est.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum irascibilis & concupiscibilis possint esse subiectum uirtutis.

QUARTO queritur, utrum irascibilis & concupiscibilis possint esse subiectū uirtutis. & vī q̄ non, quia cōtraria nata sunt fieri circa idē: uirtuti autem contrarium est p̄ctū mortale, quod non potest esse in sensualitate, cuius partes sunt irascibilis & concupiscibilis. ergo irascibilis & concupiscibilis subiectum uirtutis esse non possunt.

¶ 1 Præ. Eiusdem potētiae sunt habitus & actus: sed principalis actus uirtutis est electio secundum Phil. in lib. 2. Ethic. quæ non potest esse actus irascibilis & concupiscibilis. ergo nec habitus uirtutum possunt esse in irascibili & concupiscibili.

¶ 2 Præ.

1. par. q. 96. art. 1.
2. de lib. arb. 2. 13. q. 100. 1.
3. de lib. arb. 2. 13. q. 100. 1.
4. de lib. arb. 2. 13. q. 100. 1.
5. de lib. arb. 2. 13. q. 100. 1.
6. de lib. arb. 2. 13. q. 100. 1.
7. de lib. arb. 2. 13. q. 100. 1.
8. de lib. arb. 2. 13. q. 100. 1.
9. de lib. arb. 2. 13. q. 100. 1.
10. de lib. arb. 2. 13. q. 100. 1.
11. de lib. arb. 2. 13. q. 100. 1.
12. de lib. arb. 2. 13. q. 100. 1.
13. de lib. arb. 2. 13. q. 100. 1.
14. de lib. arb. 2. 13. q. 100. 1.
15. de lib. arb. 2. 13. q. 100. 1.
16. de lib. arb. 2. 13. q. 100. 1.
17. de lib. arb. 2. 13. q. 100. 1.
18. de lib. arb. 2. 13. q. 100. 1.
19. de lib. arb. 2. 13. q. 100. 1.
20. de lib. arb. 2. 13. q. 100. 1.
21. de lib. arb. 2. 13. q. 100. 1.
22. de lib. arb. 2. 13. q. 100. 1.
23. de lib. arb. 2. 13. q. 100. 1.
24. de lib. arb. 2. 13. q. 100. 1.
25. de lib. arb. 2. 13. q. 100. 1.
26. de lib. arb. 2. 13. q. 100. 1.
27. de lib. arb. 2. 13. q. 100. 1.
28. de lib. arb. 2. 13. q. 100. 1.
29. de lib. arb. 2. 13. q. 100. 1.
30. de lib. arb. 2. 13. q. 100. 1.
31. de lib. arb. 2. 13. q. 100. 1.
32. de lib. arb. 2. 13. q. 100. 1.
33. de lib. arb. 2. 13. q. 100. 1.
34. de lib. arb. 2. 13. q. 100. 1.
35. de lib. arb. 2. 13. q. 100. 1.
36. de lib. arb. 2. 13. q. 100. 1.
37. de lib. arb. 2. 13. q. 100. 1.
38. de lib. arb. 2. 13. q. 100. 1.
39. de lib. arb. 2. 13. q. 100. 1.
40. de lib. arb. 2. 13. q. 100. 1.
41. de lib. arb. 2. 13. q. 100. 1.
42. de lib. arb. 2. 13. q. 100. 1.
43. de lib. arb. 2. 13. q. 100. 1.
44. de lib. arb. 2. 13. q. 100. 1.
45. de lib. arb. 2. 13. q. 100. 1.
46. de lib. arb. 2. 13. q. 100. 1.
47. de lib. arb. 2. 13. q. 100. 1.
48. de lib. arb. 2. 13. q. 100. 1.
49. de lib. arb. 2. 13. q. 100. 1.
50. de lib. arb. 2. 13. q. 100. 1.
51. de lib. arb. 2. 13. q. 100. 1.
52. de lib. arb. 2. 13. q. 100. 1.
53. de lib. arb. 2. 13. q. 100. 1.
54. de lib. arb. 2. 13. q. 100. 1.
55. de lib. arb. 2. 13. q. 100. 1.
56. de lib. arb. 2. 13. q. 100. 1.
57. de lib. arb. 2. 13. q. 100. 1.
58. de lib. arb. 2. 13. q. 100. 1.
59. de lib. arb. 2. 13. q. 100. 1.
60. de lib. arb. 2. 13. q. 100. 1.
61. de lib. arb. 2. 13. q. 100. 1.
62. de lib. arb. 2. 13. q. 100. 1.
63. de lib. arb. 2. 13. q. 100. 1.
64. de lib. arb. 2. 13. q. 100. 1.
65. de lib. arb. 2. 13. q. 100. 1.
66. de lib. arb. 2. 13. q. 100. 1.
67. de lib. arb. 2. 13. q. 100. 1.
68. de lib. arb. 2. 13. q. 100. 1.
69. de lib. arb. 2. 13. q. 100. 1.
70. de lib. arb. 2. 13. q. 100. 1.
71. de lib. arb. 2. 13. q. 100. 1.
72. de lib. arb. 2. 13. q. 100. 1.
73. de lib. arb. 2. 13. q. 100. 1.
74. de lib. arb. 2. 13. q. 100. 1.
75. de lib. arb. 2. 13. q. 100. 1.
76. de lib. arb. 2. 13. q. 100. 1.
77. de lib. arb. 2. 13. q. 100. 1.
78. de lib. arb. 2. 13. q. 100. 1.
79. de lib. arb. 2. 13. q. 100. 1.
80. de lib. arb. 2. 13. q. 100. 1.
81. de lib. arb. 2. 13. q. 100. 1.
82. de lib. arb. 2. 13. q. 100. 1.
83. de lib. arb. 2. 13. q. 100. 1.
84. de lib. arb. 2. 13. q. 100. 1.
85. de lib. arb. 2. 13. q. 100. 1.
86. de lib. arb. 2. 13. q. 100. 1.
87. de lib. arb. 2. 13. q. 100. 1.
88. de lib. arb. 2. 13. q. 100. 1.
89. de lib. arb. 2. 13. q. 100. 1.
90. de lib. arb. 2. 13. q. 100. 1.
91. de lib. arb. 2. 13. q. 100. 1.
92. de lib. arb. 2. 13. q. 100. 1.
93. de lib. arb. 2. 13. q. 100. 1.
94. de lib. arb. 2. 13. q. 100. 1.
95. de lib. arb. 2. 13. q. 100. 1.
96. de lib. arb. 2. 13. q. 100. 1.
97. de lib. arb. 2. 13. q. 100. 1.
98. de lib. arb. 2. 13. q. 100. 1.
99. de lib. arb. 2. 13. q. 100. 1.
100. de lib. arb. 2. 13. q. 100. 1.

Ar. p̄ccōda
D. 1078.
In corp. art.
1. par. q. 96. art. 4.
Lib. 2. Ethic. c. 13. in fine. tom. 5.